

Károli Gáspár Református Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Történettudományi Intézet
Történettudományi Doktori Iskola

Egy katonai misszió tapasztalatai.
Magyar katonák Vietnamban

Doktori értekezés tézisei

Konzulens:

Dr. Horváth Csaba János CSc, egyetemi docens

A Doktori Iskola vezetője: Prof. Dr. Hermann Róbert DSc, egyetemi tanár

Készítette:

Vendriczki Róbert

Budapest, 2024

TARTALOMJEGYZÉK

1.	A téma meghatározása és a választás indoklása	3
2.	A kutatás célkitűzései	5
3.	Historiográfia	5
4.	A tudományos eredmények rövid összefoglalása.....	11
5.	A publikációk jegyzéke	16
5.1	A disszertáció témaköréhez kapcsolódó publikációk	16
5.2	A disszertáció témaköréhez kapcsolódó előadások	16
5.3	Egyéb publikációk és előadások.....	17

1. A TÉMA MEGHATÁROZÁSA ÉS A VÁLASZTÁS INDOKLÁSA

A doktori értekezésem azt a célt tűzte ki, hogy elsősorban a levéltári források segítségével a pericentrikus nézőpont alapján dolgozza fel a magyar tagozat részvételét a vietnami háború árnyékában zajló küldetés során. Témaválasztást továbbá az is megerősítette és aktualizálta, hogy a hidegháborús kutatásokon belül a második indokínai háború időszakával kapcsolatos új tudományos értekezések száma egyre gyarapodik, amely elősegíti és árnyalja ennek a korszaknak a jobb megértését.

Ilyen módon a magyar szerepvállalás új kontextusban kerül feldolgozásra, ami a New Cold War History (NCWH) alapelveit is tükrözi. A pericentrikus nézőpont az az új szemléletmód, amely hangsúlyozza a két hidegháborús szuperhatalom kis szövetségeseinek a szerepét, kiemelve a „Kelet és Nyugat közötti harc bővítésében, fokozásában és meghosszabbításában”, a détente-ban és az integrációban játszott kulcsszerepüket.

A vizsgálódás célja a két szuperhatalom valamelyikének a holdudvarában meghúzódó „kis szövetséges vagy gyenge államok”,¹ jelen esetben a Magyar Népköztársaság (MNK) a hidegháborúban betöltött történeti szemszögéből megadni azt a keretet, amely lehetővé teszi, hogy megfelelő logikai alapon helyezzük el a magyar misszió tevékenységét a Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottságban (NEFB) és a hidegháborún belül. Ennek a teljesítése érdekében, hogy a „hidegháború” fogalmat megfelelően tudjuk használni, újra kell értelmeznünk azt. Így a már megismert eseménytörténet új kontextusba helyezhető, mivel a korábbi paradigmák a hidegháború „kétpólusú” és „Európa-centrikus” jellegét hangsúlyozták.² Szintén az új kutatásoknak az eredményeit igazolják a NCWH Vietnammal kapcsolatos elemző tanulmányai, amelyek a détente új értelmezésére összpontosítanak.

A szovjet blokk összeomlását követően egyfajta „levéltári forradalom” volt tetten érhető, amikor is a 2000-es években elérhetőbbé váltak hidegháborúval kapcsolatos források, számos szovjet, kelet-európai, kínai és magyar levéltári forrás nyílt meg. Ezek új

¹ A „kis szövetséges vagy gyenge államok” kifejezésre Tony Smith a tanulmányában a „junior members”, Jussi M. Hanhimäki, pedig „junior actors” kifejezést használták. Tony Smith: *New Bottles for New Wine. A Pericentric Framework for the Study of the Cold War*. Diplomatic History, 2000. 4. sz. 567–591.; Hanhimäki, Jussi M.: „Détente in Europe, 1962–1975” in *The Cambridge History of the Cold War*, Melvyn P. Leffler, Odd Arne Westad szerk. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2009. 198–218.

² Bővebben, Baranyi, Tamás Péter: Az enyhülés meghatározása a hidegháború historiográfiájában. *Világtörténet*, 9 (41) évfolyam 2019 (3). <http://real.mtak.hu/103434/>. (Letöltés dátuma: 2022.07.18.)

nézőpontú betekintést nyújtanak és új fogalmi kereteket is kínálnak a kutatáshoz. A magyar levéltári források valóságos kincsesbányái a pericentrikus nézőpontnak. Hiszen általuk betekintést nyerhetünk a Szovjetunió és a blokk országainak a gondolkodásába, és természetesen megismerhetjük a Kádár-korszak főbb bel- és külpolitikai lépéseit is. Tehát a korszak levéltári forrásainak a friss szemmel történő szisztematikus vizsgálata adja meg azt az analitikai keretrendszert, amely során a „kisszövetségesek vagy gyenge államok” szerepét logikusan át tudjuk tekinteni, annak érdekében, hogy adott kontextusba helyezve megértsük a détente időszakában játszott szerepüket.³ Az új kutatások rámutatnak arra, hogy a regionális háborúk egyértelműen tovább fokozták a két nagyhatalom közötti ellentétet, amelynek a vietnami háború is eklatáns példája.

A kutatás során a feldolgozott levéltári források révén az egyes külpolitikai törekvések szemszögéből is vizsgálatok történtek a „vietnami kérdéssel” kapcsolatosan. A vizsgálatok tárgyát képezte a szovjet–kínai ellentét, a Kínai Népköztársaság (KNK) geopolitikai stratégiája és a Vietnami Demokratikus Köztársaság (VDK) magatartása és reakciója a vietnami háborúban, valamint a térségbeli amerikai szerepvállalás és ezek hatása a vietnami nemzetközi misszióra. Azért fontos megválaszolni ezeket a kérdéseket, mert a disszertáció fő időkerete 1973–1975, ami valójában csupán két évet ölel fel. Azonban a vietnami misszió jobb megértése és a kiküldetést befolyásoló főbb külpolitikai folyamatok megerősítése érdekében nem lehet azonmód az 1973-as évnél neki kezdeni a téma kidolgozásának, mivel bizonyos események, amelyek hatással voltak a vietnami szolgálati időre, korábbra keltezhetők. Az 1945-től 1973-ig tartó folyamatok alábbi részletes áttekintése azért tartom elengedhetetlennek, hogy a téma szempontjából jól érzékelhető legyen, milyen külpolitikai események hatottak a magyar külpolitikára, és az MNK hogyan vett részt azok alakításában, és egyáltalán miért válhatott a NEFB tagjává. Hasonlóképpen a másik végpontnál, 1975-nél sem lehet pontot tenni a téma végére, hiszen a misszió utóélete esetenként érinti napjaink történéseit is.

³ A „kisszövetségesek” helyett a „gyenge államok” kifejezést használja Borhi László a tanulmányában. Lásd. Borhi László: A nagyhatalmak és a gyenge államok a nemzetközi térben. Magyar Tudomány (2019) 2, 204–214.

2. A KUTATÁS CÉLKITŰZÉSEI

Jelen kutatásnak öt fő célkitűzése volt, amely a misszió vietnami szerepvállalása mellett, az MNK külpolitikai törekvéseivel is foglalkozik a vietnami kérdés lezárásáig.

1. **Hogyan vált Magyarország Vietnam egyik legnagyobb európai támogatójává?**
2. **Hogyan hatottak a magyar-vietnami kapcsolatokra az adott korszak külpolitikai változásai?**
3. **Teljesültek-e a „Janus-arcú” vietnami kádári diplomácia céljai?**
4. **Hogyan vált 1974 nyara a két vietnami fél háborújának a fordulópontjává és ebben mennyire volt segítségükre a szocialista NEFB misszió?**
5. **Mit profitált Magyarország a NEFB-ben végzett tevékenységéből?**

A célkitűzések alapján feltett kérdések megválaszolásához a pericentrizmus szemszögéből a hidegháborúval kapcsolatban kerestem a választ a következő kérdésekre, hogy a fő célkitűzéseimet minél pontosabban meg tudjam válaszolni:

- Miért terjeszkedett a hidegháború és helyezte át súlypontját Európából, a harc eredeti színhelyéről?
- Miért erősödött fel bizonyos pillanatokban?
- Miért tartott ilyen hosszú ideig?

Mindezekkel párhuzamosan arra is kerestem a választ, hogy mi volt Kádárék célja a misszióban való részvétellel, illetve egyáltalán az ilyen mértékben intenzív vietnami szerepvállalással?

3. HISTORIOGRÁFIA

Az általam megfogalmazott történeti kérdések megválaszolásához elsősorban a magyar levéltári forrásokat hívtam segítségül, amelyek a dolgozatom fő keretét is jelentik. Három ezekkel bőségesen ellátott intézmény– az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának, a Hadtörténeti Intézet és Múzeumnak, valamint a Magyar Nemzeti Levéltárának – a forrási lettek feldolgozva. Az angol nyelvű források esetében a kanadai részhez a Library and Archives (LAC) –, az amerikai történeti részhez pedig az

Egyesült Államok Külügyminisztériumának Történeti Hivatala által kiadott Foreign Relations of the United States (FRUS) internetes keresőfelülete jelentette a kiinduló pontot a kutatáshoz. Ez utóbbi az amerikai nemzeti levéltári forrásaiba a – National Archives (NARA) – is bepillantást enged. A forrásokhoz sorolom még a memoária irodalmat is, amelyet részben a magyar kontingens tagjai írtak a részvételükkel kapcsolatban, vagy közvetlenül kapcsolódik a vietnami háborúhoz. A vietnami magyar misszióról ezidáig csak egyetlen könyv jelent meg, – olyan, amely annak a teljes időszakát felöleli –, Kemény János és Nagy Tamás közös munkájából, a *„Magyar katonák Dél-Vietnámban, 1973-1975”* címmel.⁴

A dolgozat időkeretéből fakadóan szélesebb primer és szekunder forrásbázist kutattam. Ez alapján elmondható, hogy az általam felhasznált források két nagy csoportba oszthatók: az egyik a vietnami–magyar kapcsolatokhoz köthető, az 1945-től egészen az 1980-as évek végéig tartó időszak, a másik pedig kifejezetten a NEFB-en belül szolgálatot teljesítő magyar misszióval kapcsolatos, és az 1973-1975-ös éveket öleli fel, de azon belül a misszió utóéletét 1980-ig, illetve napjainkig vizsgálja, kitérve az első és a második indokínai háborúra is. Másrészt a forrásokban jól rekonstruálhatók a kádári külpolitika által használt politikai–diplomáciai nyelvezet különböző retorikai szintjei (általános hangvételű, félhivatalos, illetve baráti hangú). Ennek szakszerű vizsgálatával átfogó képet kapunk a kádári külpolitikának a vietnami kérdéshez való hozzáállásáról és annak a miértjéről is, valamint a NEFB gyakorlati tevékenységéről is szintén globális képet alkothatunk. A vietnami misszió forrásainak a vizsgálatánál továbbá nyomon követhető, hogy azokat egy olyan rendező elv mentén alakították ki, ahol a fő követelmény az volt, hogy a később érkezők is a tematikák tagolásával könnyebben be tudjanak kapcsolódni a delegáció mindennapi életébe. A rendszer alapját az eseménynaplók jelentették, mint például a NEFB határozatokról készített magyar nyelvű kimutatások, a főigazgatói értekezletek jegyzőkönyve, stb. A fellelhető források által betekintést tudunk nyerni a vasfüggöny más országaiba is.

A téma szakirodalmának a felkutatását többnyire könyvtárakban végeztem. A magyar nyelvű primer és a szekunder források vizsgálata során a következőkre jutottam. Magyarország és Vietnam kapcsolatát Budapestnek a mindenkori magyar–szovjet, illetve

⁴ Kemény János–Nagy Tamás: *Magyar katonák Dél-Vietnámban 1973–1975*. Zrínyi Kiadó. Budapest, 2020.

más szocialista országokkal, köztük a Kínai Népköztársasággal ápoltságrendszerre határozta meg. Fontos megemlíteni, hogy azt a magyar–amerikai kétoldalú viszony javításához fűződő érdek is döntően befolyásolta. Az KNK-val folytatott kapcsolatainak a dinamikáját, – szoros együttműködés, a viszony fokozatos megromlása, majd lassú közeledés – az MNK szigorú szovjet ellenőrzés mellett valósította meg. A szocialista tábor szemszögéből nézve a vietnami háborúban a Magyar Népköztársaság az észak-vietnami országrészt támogatta. Azonban a vietnami elvtársak irreális célkitűzéseivel Kádár János nem mindig értett egyet, aminek hangot is adott, valamint vietnami politikája miatt a KB előtt még a Kremlt is bírálta. A magyar szakirodalom és a források rávilágítanak azokra az eseményekre, amely a kádári kül- és belpolitikát is működtették: a konstruktív lojalításra, a rugalmasságra és a kooperatív képességekre a diplomáciában.⁵ Mindezek lehetővé tették a magyar külpolitikának azt, hogy a Moszkva felé irányuló elkötelezettsége mellett, a Nyugat felé irányuló diplomáciai lépéseivel ne vonja magára a Szovjetunió haragját, hanem ezt kihasználva stabilizálja az ország bel és külpolitikáját, és ezáltal egyúttal erősítse Kádár saját hatalmát és befolyását. A Kádár-korszaknak az Egyesült Államokkal és az Észak-Vietnammal folytatott külpolitikáján keresztül a fentiek jól áttekinthetőek.

A levéltárak forrásai bepillantást kínálnak a magyar–vietnami kapcsolatok alakulásába. A Kádári külpolitikának 1963 után lehetősége nyílt konszolidálni kapcsolatait az Egyesült Államokkal. A magyar dokumentumok arra is rávilágítanak, hogy a szovjet jelenlét hogyan határozta meg a kádári külpolitika mozgásterét, és azt is, hogy a washingtoni vezetés fontosnak tartotta a szovjet jelenlét mérséklését Magyarországon.

A magyar külügyi tárca eközben arra is törekedett, hogy a vietnami konfliktusban történő közvetítési kísérletei révén javítson az ország nyugati megítélésén. Tehát Magyarország külpolitikájában fontos szerepet játszott a vietnami háború, ennek egy eklatáns példája az 1965 és 1966 közötti magyar békeközvetítési kísérletet –, ami bőséges szakirodalomból és levéltári forrásokból táplálkozik. A sikertelen magyar, lengyel, brit és vatikáni mediációs kísérletek mellett érdemes megemlíteni azt is, hogy 1972-ben a korábbi sikertelen tárgyalássorozat ellenére Észak-Vietnam és Washington között újra megkezdődtek a tárgyalások. A tárgyalások eredményeként befejeződtek az amerikai

⁵ Békés Csaba: *Enyhülés és emancipáció; Magyarország, a szovjet blokk és a nemzetközi politika 1944–1991*. Osiris Kiadó; MTA TK. Budapest, 2019.

harci cselekmények, és 1973. január 27-én a párizsi tárgyalásokon aláírták a vietnami háborút lezárni szándékozó békét.

A Párizsi Egyezmény 1973. január 27-én lépett életbe. A magyar tagozat a Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság keretén belül három turnusban teljesített szolgálatot, a Kanada, Indonézia és Lengyelország által delegált tagozattal együtt. Az 1973. január és 1975 májusa között lezajlott NEFB kiküldetésről bőséges anyag áll a rendelkezésünkre, ami azért is szerencsés, mert az MNL, az ÁBTL és a HM HIM HTL anyagát össze lehet vetni. Mindezt jól kiegészítik és árnyalják a misszióban résztvevők visszaemlékezései, a témában született új történeti kutatások, illetve a szerző által készített oral history. A levéltári forrásokban, amely a teljes missziós anyagot felölelik, a magyar nyelvű fordítások mellett a NEFB Bizottsági üléseinek az angol nyelvű dokumentumai is fellelhetők, és ez nagymértékben megkönnyíti a források releváns értékelését. Ezekből nyomon tudjuk követni a felkészítést és az azzal járó feladatokat (kiválasztás, kiképzés, stb.), a kiutazásukat, a vietnami fogadtatást és munkába állást a kijelölt körzetekben és a saigoni központban. Információt kapunk még a NEFB-ben elvégzendő teendőkről, a Varsói Szerződés (VSZ) által kiszabott feladatokról, amelyek döntő többségben egybeestek a VDK és a DIFK által kért segítséggel. A források ismertetik a magyar külügyi és katonai hírszerzés munkáját és feladatait, hiszen a missziós feladatokon kívül összefoglaló jelentést készítettek a katonai helyzetről és Dél-Vietnam általános helyzetéről. Megismerhetjük még a missziós munka során delegált tagozatok között kialakult ellentétek okait.

Az amerikai történetírás az 1960-as évektől foglalkozik komolyabban a vietnami háborúval. A történészek elsősorban nyugati forrásokra támaszkodva építették fel a műveiket. Az USA egyre nagyobb mértékű vietnami szerepvállalásával egyenes arányban nőtt a történeti munkák száma is. Az 1970-es évek elején – az amerikai hadsereg gondozásában – megjelentették a „*Vietnam Studies*” című tanulmánykötet. Ezekben a monográfiákban visszatekintettek a megelőző évek fontosabb eseményeire és időszakaira, és azokat interjúk és jelentések segítségével rekonstruálni és elemezni próbálták.⁶

⁶ Vietnam Studies; Major General George S. Eckhardt: Command and control; Department of the Army; Washington, D.C. 1974.; Vietnam Studies; Major General George S. Eckhardt: Law at war: Vietnam 1964-1973; Department of the Army; Washington, D.C. 1975. ; Vietnam Studies; Major General William B. Fulton: Riverine Operations 1966-1969; Department of the Army; Washington, D.C. 1973.

A vietnami háború irodalma 1973-tól a Vietnamból történő amerikai kivonulás utáni időszaktól kezdődően ismételten számbeli növekedési tendenciát mutat. Itt már megjelenik egy újfajta nézőpont, amelyet nem vietnami háborúnak, hanem amerikai beavatkozásnak aposztrofálta a vietnami részvételt.⁷

Az 1980-as évek történeti szakirodalma már nem csak a nyugati forrásokon nyugszik, hanem észak-vietnami szemszögből is betekintést nyújt a háborús eseményekbe, és az amerikai háborús politikai háttérrel is megjelenítik.⁸ Továbbá a történeti írásokban megjelent a dél-vietnami rendszer bírálata is, mégpedig annak mérhetetlen korrupszája és inkompetenciája folytán.⁹ Megjelentek azon bírálatok is az Egyesült Államok irányába, hogy az ország kormánya félrevezette mind a nyilvánosságot, mind pedig a Kongresszust.

Az amerikai történetírásban a változást az 1990 utáni időszak hozta meg. Ekkor jelennek a vietnami háború történeti horizontján a „nem amerikai” kutatók által jegyzett művek is. Ekkortól nagyobb számban jelentek meg észak-vietnami forrásokon is alapuló szakirodalmak, valamint észak-vietnami veteránok és történészek által írt publikációk és könyvek, amelyeket angol nyelven is megjelentettek, így a háború közvetlen amerikai történetrajza nagymértékben megváltozott.¹⁰ Rávilágítanak arra többek között, hogy a Szovjetunió titkosszolgálati szervei milyen szerepet játszottak a második indokínai háborúban. Ezt az elemző irányvonalat követve bemutatják a vietnami háború talán egyik kevésbé ismert vonatkozását, a DIFK 1960–1975 között folytatott külpolitikáját.

A vietnami háborúval kapcsolatos történetírásban az első komolyabb változást megítélésem szerint az Ilya Gajduk által készített *„The Soviet Union and the Vietnam War”* című könyv hozta meg.¹¹ A fenti mű után már mérlegre lehetett tenni a vietnami háborút, mind nyugati és keleti, azaz szovjet levéltári források alapján. A pericentrális fogalom tekintetében pedig Tony Smith 2000-ben megírt *„New Bottles for New Wine”* című tanulmánya jelentett „forradalmi változást” a détente és a második indokínai háború történeti nézőpontjával kapcsolatban. Hiszen új nézőponttal gazdagította a détente foglalomtárát, és ezzel is arra készítette a korszakkal foglalkozó történészeket, köztük a

⁷ Például, *A short history of the Vietnam war*: Edited by Allan R. Millett. Indiana University Press. Bloomington & London. 1978.

⁸ Például, Stanley Karnow: *Vietnam: A history*; Penguin Books; New York; 1983.

⁹ Például, *A Bright Shining Lie: John Paul Vann and America in Vietnam* (9780679724148); Neil Sheehan. Random House/ New York. 1988.

¹⁰ Például, *The Vietnam war; Vietnamese and American Perspectives*; Edited Jayne S. Werner and Luu Doan Huynh; New York; M. E. Sharpe; 1993. 37-66.

¹¹ Gayduk, Ilya: *The Soviet Union and the Vietnam War*, Ivan R. Dee, 1996.

szerzőt is, hogy az általa csak „pericentrizmusnak” hívott nézőpont szemszögéből vizsgálják meg és gondolják újra a hidegháború történetét.¹² Ezt a koncepciót erősíti meg Jussi M. Hanhimäki is a *"Détente in Europe, 1962–1975"* című tanulmányában is.¹³ Az általam is megemlített kutatók mellett további történészek is bebizonyítják a műveikben, hogy a hidegháború megvívásának stratégiájában a détente kulcsfontosságú időszak (1960-as és 1970-es évek) volt. Szemléletesen mutatják be, hogy a két szuperhatalom szembenállásának a dinamikáját milyen mértékben határozták meg a világ különböző pontjain kitört regionális háborúk, felkelések és egyéb globális felfordulások, illetve politikai átrendeződések és a kisszövetségeseknek vagy gyenge államok milyen szerepet játszottak ebben. Mindemellett a hidegháborús periódus elemzéseire is értékes információkat közölnek. Fontosnak tekintették a kínai–szovjet kapcsolatok dinamikájának az alakulását, kiemelten a Maoista Kínai Népköztársaság hatalmi ambícióit, hiszen a szuperhatalmi versengésnek a hidegháború során a KNK volt az igazi nyertese, amely Moszkva és Washington árnyékában sikeresen volt képes a hatalmi ambícióit menedzselni.

Az angol nyelvű forrásalapú művek segítségével jól rekonstruálható és újraértelmezhető a szovjet–kínai ellentét és azt a folyamat is, ami miatt a VDK szakított Kínával az 1970-es évek elején és a „szovjet-párti” politikát választotta. Továbbá a vietnami kommunista vezetésben is megjelenő szovjet–kínai ellentét és a párton belüli – szovjet és kínai párti politikusok – küzdelmei. Rámutatnak arra is, hogyan változott a kínai politika, ami miatt a moszkvai indokínai szerepvállalásból elkötelezettség lett. A két ország közötti ellentét során a hanoi vezetés próbált semleges álláspontra helyezkedni, hiszen szükség volt mindkét ország segítségére.

Azonban a dolgozat középpontjában szereplő vietnami NEFB misszióról nem lelhető fel olyan angol nyelvű munka, amely konkrétan ezzel vagy a magyar missziós tevékenységgel foglalkozott volna. A szekunder forrásokban kutatva, amelyek korabeli szerzők tollából fakadnak, ezek az információk már megtalálhatóak. Sajnos ezekben a művekben is csekély említés történik a NEFB-ről vagy a magyar tagozatról, és az is amerikai, kanadai és a dél-vietnami oldalról.¹⁴ Ezen szekunder források közé tartoznak

¹² Smith, Tony: *New Bottles for New Wine: A pericentric framework for the study of the cold war*. 2000. <https://www.jstor.org/stable/24914140>. (Letöltés dátuma: 2022.07.08.)

¹³ Hanhimäki, Jussi M.: „Détente in Europe, 1962-1975” in *The Cambridge History of the Cold War*, Melvyn P. Leffler, Odd Arne Westad eds. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2009.198–218.

¹⁴ Lam Quang Thi: *The Twenty-five Year Century: A South Vietnamese General Remembers the Indochina War to the Fall of Saigon*. University of North Texas Press, 2001 és Snepp, Frank: *Decent Intervall*. Random House, New York. 1978. Victor Levant: *Quiet Complicity: Canadian Involvement in the Vietnam War*.

még az általam korábban megemlített online felületről is elérhető amerikai és kanadai levéltári források, amelyek szintén tartalmaknak információt a misszióval és a magyar tagozattal kapcsolatban.

A magyar és az angol nyelvű szakirodalomról összefoglalva elmondható, hogy a művek módszertanukat tekintve monográfia, tanulmánykötet és tanulmány típusába sorolhatóak, amelyek tematikusan mutatják be a kádári magyar külpolitikát, a szovjet vezetés külpolitikai lépéseit, a szovjet-kínai ellentétet, a VDK indokínai háború során alkalmazott külpolitikáját, a vietnami háborút vagy annak bizonyos részeivel foglalkoznak. Megállapítható továbbá korabeli magyar forrásokról vagy a résztvevők által megírt művekről, hogy mind a levéltári forrásokban, mind pedig a visszaemlékezésekben tetten érhető „általános pozitív hangvételt”, ami elsődlegesen a korszak politikai kultúrájának hatását tükrözi; sokkal kevésbé indokolják majd a dolgozatban feltárt tények. Összességében elmondható az angol nyelvű forrásokról, hogy a hidegháborúra vonatkozó új ismeretanyag folyamatosan bővül, és ezáltal egyre pontosabban tárulnak elénk a korszak főbb eseményei. A vietnami misszióval kapcsolatban azonban még várat magára a résztvevő országok ismeretanyagainak a minél nagyobb mélységben történő feldolgozása és azok megjelentetése.

4. A TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA

A levéltári források és a tudományos szakirodalom tanulmányozása után a dolgozatban felvetett öt fő célkitűzése alapján az alábbi megállapításokra jutottam:

(1) A történeti feltárás során megállapítottam, hogy a magyar külpolitika kiteljesedése a szovjet blokkon belül Kádár János 1956-os hatalomra kerülése után erősödött fel, és többek között Moszkva délkelet-ázsiai törekvéseihez nyújtott erőteljes segítséget. A magyar külpolitika a „vietnami kérdésben” a szovjet irányvonalat követte, és a VDK-val kötött egyezmény értelmében gazdasági, pénzügyi, kulturális, katonai és egyéb segélyeket jutott az országnak. Így hazánk Észak–Vietnam az egyik legnagyobb európai támogatójává vált.

Toronto 1986.; illetve Charles Taylor: *Snow Job: Canada, the United States and Vietnam (1954 to 1973)*. Toronto 1974.

(2) Bemutattam a forrásokon és a tudományos értekezések következtetésein keresztül, hogy az 1960-as évek második felétől a magyar külpolitika változásokon ment keresztül, amely hármas determináción – a konstruktív lojalitáson, a rugalmasságon és a kooperatív képességen – nyugodott. Miközben az MSZMP főtitkárának hatalma a Szovjetunióhoz való lojalitásában gyökeredzett, az ország gazdasága is erősen függött a szovjet nyersanyagok és energiahordozók behozatalától. A Szovjetunióknak nyújtott segítségért kapott engedmények egyúttal megteremtették a lehetőségét a nyugati gazdasági kapcsolatok megújítására és felerősítésére. Hazánkban a nyugati kapcsolatokban betöltött moderátori szerepköre a moszkvai vezetésnek is jól jött. Az MNK diplomáciai rugalmassága és a kooperatív hajlandósága révén a kapcsolatok megerősítették a viszonylagos kádári gazdasági és társadalmi jólétet.

(3) Ismertettem azokat a körülményeket, amelyek a 60-as végétől megváltozott kádári külpolitikáját tovább erősítették, ami magával hozta a blokkpolitikai függés lazulását is a VSZ és Moszkva irányába. Ezekkel a diplomáciai lépésekkel Budapest tovább erősítette a nyugati kapcsolatait a belpolitikai stabilitás megteremtése érdekében. Az MNK a magyar, a moszkvai és a nemzetközi külpolitikai érdekeket kreatívan összehangolta. Ennek is volt köszönhető többek között, hogy a Magyar Népköztársaság 1973 és 1975 között a vietnami nemzetközi misszióban szolgálatot teljesíthetett.

(4) Elsősorban a levéltári források segítségével feltártam, hogy a két tábor misszió belüli harcának a végét Kanada kiválása jelentette, amely majdnem a NEFB teljes kudarcát is okozta. Ezzel az eseménysorozattal párhuzamosan felerősödött a dél-vietnami felek által képviselt katonai megoldásra való törekvés, ami VDK-nak és a DIFK-nek kedvezett. Éppen az átmeneti katonai helyzet, – ahol megmutatkozott a NEFB tehetetlensége is –, hozta el Dél-Vietnamban a „nem is háború és nem is béke” időszakát. Hozzájárult ezekhez a két szocialista tagozat is, mert a vietnami érdekeknek megfelelően a NEFB-et tétlenségre kárhoztatták. Ezt olyan „sikeresen kiviteleztek”, hogy 1974 második felétől az gyakorlatilag működésképtelenné vált. Bizonyítottam még azt is, hogy a magyar tagozat volt a szocialista táboron belül az „erős ember”, amely leginkább felvállalta ezt az irányvonalat, és 1974-ben a „sötét információszerzés” területén igen tevékenyen segítette a VDK-t és a DIFK-et, valamint Moszkvának mindenről jelentést tett.

(5) Rámutattam arra is, hogy magyar külpolitikának a VDK és a DIFK 1975-ös vietnami térnyerése jó szolgálatot tett, hiszen Kádár még a helsinki folyamatok lezárása (aminek egyik letéteményese volt) előtt külgazdasági szempontból a harmadik világgal

történő gazdasági kapcsolatokat óhajtotta megerősíteni. Ennek az lett a hozadéka, hogy a kommunista győzelem után a magyar külkereskedelmi vállalatok is kivehették a részüket a vietnami újjáépítésből, valamint a magyar–vietnami kapcsolatok tovább erősödtek. Ennek máig kimutatható hozadéka van a két ország kapcsolataiban.

A fő célkitűzések minél pontosabb megválaszolásához az általam megfogalmazott kérdések mellé a pericentrista fogalom szemszögéből is fel kellett tennem néhány kérdést. Ez által vizsgáltam az általam megfogalmazott tézisek és a pericentrizmus fogalmának a kapcsolódását, azt, hogy kiegészítik és megerősítik, avagy cáfolják egymást. Az általam használt levéltári források és tudományos szakirodalom elemzése során a következőkre jutottam az indokínai kérdés külpolitikai vetületét illetően:

Miután a geopolitikai helyzetéből fakadóan a Szovjetunió a kialakult európai status quo fenntartását tekintette a prioritásának, a Délkelet-Ázsiában történő kommunista befolyás megerősítését Mao Ce-tunggal közösen folytatták, mivel ott a szovjet és a kínai érdekek kezdetben megegyeztek. Így a hidegháború súlypontja Európából áthelyeződött Ázsiába, pontosabban Koreába, később pedig Vietnamba. Ez a sztálini döntés Kína befolyását tovább erősítette a térségben, és nem kedvezett a Ho Si Minh Vietnambot egyesítő és az indokínai félszigetet irányítani akaró politikájának, ám a tervei végrehajtásának érdekében igyekezett kihasználni a két kommunista ország kínálta lehetőségeket. Észak-Vietnamnak a szocializmus köntösébe bújtatott külpolitikáját áthatotta a nemzetállami logika, ami mindkét bipoláris nagyhatalom szövetségeseit is jellemezte. Ez leglátványosabban a délkelet-ázsiai térségben volt tetten érhető, amely meghatározta az indokínai térség kommunista blokkpolitikájának a dinamikáját. Mivel a KNK-nak a vietnami konfliktusban tanúsított magatartását változatlanul a térséggel kapcsolatos nagyhatalmi törekvések határozták meg, a kezdeti összefogás után, a maói kommunista–nacionalista politikai szemléletváltozás okán, Vietnam ügyében nem voltak hajlandók a teljes mértékű együttműködésre a szocialista országokkal. Továbbá kedvezőtlennek ítélték meg a Szovjetunióban zajló desztalinizációs folyamatokat és az általuk hangsúlyozott külpolitikai irányvonalat.

Ebből adódóan a Szovjetunió megoldást keresett a vietnami kérdésre, miközben megerősítette volna pozícióját Indokínában, – hiszen az északi kommunista vezetésben a Kína-párt támogatottsága volt az erősebb –, amihez a blokk országokon belül elsősorban Lengyelország és Magyarország segítségét igényelte. A fenti ázsiai konfliktusok tovább feszítették a két nagyhatalom közötti szembenállást, ami hatással volt az amerikai

feltartóztatási politikára is, és a vietnami kérdésben nagymértékben befolyásolta Washington eszkalációs politikáját. Ennek nyomán tört ki a második vietnami háború is. Magának az indokínai konfliktusnak a fő vonulatában a szovjet–kínai ideológiai és geopolitikai érdekütközés húzódott meg. Ennek ellenére a szovjet–amerikai–kínai viszony normalizálódása és VDK és a DIFK érdekeinek az egybeesése folytán aláírták a háború befejezését célzó Párizsi Egyezményt

A fő célkitűzések megválaszolása érdekében feltett és a pericentrizmus szemszögéből megfogalmazott kérdéseim mellett, párhuzamosan arra is kerestem a választ, hogy mi volt Kádárék célja a misszióban való részvétellel, illetve egyáltalán az ennyire intenzív vietnami szerepvállalással. Több oldalról vizsgálva a levéltári források és a tudományos munkák fókuszpontján keresztül megállapítható, hogy Kádár az országban korábban elért társadalmi jólét megtartása és a gazdaság megerősítése és fenntartása érdekében minden külpolitikai eszközt megragadott. Ilyen módon vált az egyik legfontosabb eszközzé a NEFB-szolgálat is, aminek a zavartalan működéséhez a pénzügyi oldalt is biztosította. Ennek a lehetőségét a szovjet–amerikai és az amerikai–kínai viszony normalizálódása és a KNK-nak a vietnami békére vonatkozó hatalmi garanciája, valamint a katonai helyzet javulása a VDK és a DIFK javára teremtette meg a vietnami háborút lezárni és a békét helyreállítani szándékozó Párizsi Békeszerződés aláírása révén. A magyar misszióba több mint 600 katona, külügyi dolgozó és polgári személy 1973–1975 között három turnusban teljesített szolgálatot.

A Párizsi Egyezmény által előírt feladatok mellett a magyar missziónak természetesen a Varsói Szerződés főbb külpolitikai irányvonalait is követnie kellett. A megkívánt külpolitikai cél érdekében az irányítási feladatok a Honvédelmi-, a Külügy – és a Belügyminisztérium között oszlottak meg. Másfelől Dél-Vietnamban elsősorban a harci cselekmények domináltak, mivel a két szemben álló vietnami fél a saját pozícióit akarta erősíteni, amelyben a DIFK és saigoni kormányzat a NEFB-ben belüli delegációk támogatására is számíthatott. Tehát, hogy a NEFB a kezdetektől fogva nem volt képes megfelelően teljesíteni az előírt feladatát, amely valójában a béketeremtés lett volna. Ezáltal mindkét szemben álló dél-vietnami fél képes volt a saját politikáját bevinni a „béketeremtés ellenőrzésének a mindennapjaiba”, és ez pedig a tűzszünet bejelentések kivizsgálásánál mutatkozott meg leginkább.

A kádári külpolitika annak érdekében, hogy bizonyítson Moszkvának, a NEFB-ben belül is elég nyilvánvalóan elvégezte mindazt, amit a két tagozattól elvárt Brezsnyev.

Mivel a kettős célmeghatározás alapján a hírszerzési feladatokat a külügyi hírszerző szolgálat és az MNVK 2. Csoportfőnökség rezidentúrái eleve eltérő vezetési elvek alapján végezték, nem meglepő, hogy már a kezdet kezdetétől megjelentek a vezetési, szemléletmódbeli nézeteltérések a katonai tagozat és a külügy, illetve a parancsnokok és a beosztottjaik között, amely áldatlan helyzet a misszió végéig, Saigon elfoglalásáig fennállt. A magyar tagozat vezetése a belső személyi kérdéseknél is a közös összetartó erőben, a politikában látta a megoldást.

Mindent összevetve elmondható, hogy az MNK vietnami kiküldetése elérte a valódi célját, és a VSZ érdekeinek megfelelően hozzájárult a két országrésznek a kommunista északi országrész égisze alatti egyesítéséhez. Sikerként könyvelhető el továbbá az, hogy hazánk a kiküldetés teljes idejére képes volt kiállítani a megfelelő létszámú személyi állományt, illetve állta ennek a nem csekély finanszírozását is. Másrészt elmondható, hogy a détente nagymértékben segítette a magyar külpolitikai törekvéseket. Ezek kiegészültek a vietnami szerepvállalással, amely elősegítette a szovjet érdekek érvényesülését, a KNK visszaszorítását, egyúttal előidézve Vietnam geopolitikai megerősödését az indokínai térségben. Sikertől bizonyítani azt is, hogy a NEFB-en belül a magyar tagozat csupán részeredményeket tudott felmutatni. Így a missziós szolgálati munkájukat a legjobb esetben is csak felemásnak értékelhetjük, mivel azt az indokínai térséget érintő nagyhatalmi és geopolitikai események láncolata is befolyásolta.

A disszertációban felvetett témák óhatatlanul további kérdéseket vetnek fel a NEFB misszióval, a magyar szerepvállalással és a délkelet-ázsiai térséggel kapcsolatban. A kutatásaim a missziónak a mérlegre tételét árnyalja, ám teljes mértékben akkor lehetne azt a megfelelő történelmi polcra helyezni, ha valamennyi, a vietnami misszióba delegált ország számvetést végezne a saját kiküldetésének időszakáról. Ez azonban még várat magára.

5. A PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

5.1 A disszertáció témaköréhez kapcsolódó publikációk

Vendriczki Róbert: *Békeinduló: Magyarok a vietnámi nemzetközi misszióban (1973–1975). Magyar katonák a világ tájain.* Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Líceum Kiadó, Eger, 2022.

Vendriczki Róbert: *Kémjátszma Vietnamban – A vietnami magyar misszió a Pax rezidentúra forrásainak tükrében.* KRE-DIt. Történelemtudományi különszám. Szerkesztette: Juhász Eszter és Segesdi Gergő. Újkor – Új Kor? Kontinuitás és periódusok, ismétlődő történelmi mintázatok és egyedi fordulópontok a társadalom-, gazdaság- és hadtörténelem szemszögéből.

Vendriczki Róbert: *The Repatriation of Hungarian POWs from Vietnam (1951–1955).* Military National Security Service. Issue,1/2022. Budapest, 2022.

Vendriczki Róbert: *Friendly Help is on the Way. The North Vietnamese Catholic Question and Hungarian-Vietnamese Church Relations in the 1950s and 1960s.* Military National Security Service, Issue,2/2022. Budapest, 2022.

5.2 A disszertáció témaköréhez kapcsolódó előadások

Vendriczki Róbert: *Katonáink a vietnami misszióban.* (előadás) /Helytörténeti Históriák/; Wachott Sándor Városi Könyvtár, Gyöngyös. 2019. május 17.

<https://www.youtube.com/watch?v=saYegfXIa7Q&t=1463s>

Vendriczki Róbert: *Magyarok a vietnami nemzetközi misszióban.* (előadás) /Eszterházy Károly Egyetem Történelemtudományi Intézete, a „Magyar Tudomány Ünnepe 2020” rendezvénysorozat. Idegen hadakban című tudományos konferencia./; Eszterházy Károly Egyetem, 2020. november 27.

Vendriczki Róbert: *Magyarok a vietnami misszióban* (előadás) /Kutatók Éjszakája/; Károli Gáspár Református Egyetem. 2020. november.28.

Vendriczki Róbert: *Kémjátszma Vietnamban – A vietnami magyar misszió a Pax rezidentúra forrásainak tükrében.* (előadás) Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kar. Újkor – Új Kor? Kontinuitás és periódusok, ismétlődő

történelmi mintázatok és egyedi fordulópontok a társadalom-, gazdaság- és hadtörténelem szemszögéből. 2022.

Vendriczki Róbert: *Gyöngyösi életutak a Francia Idegenlégióban* /Helytörténeti Históriak/; Wachott Sándor Városi Könyvtár, Gyöngyös. 2021. november 19.

https://www.youtube.com/watch?v=NY5LgCyh_lM&t=2380s

5.3 Egyéb publikációk és előadások

Vendriczki Róbert: *Katonáink a vietnami misszióban*. Gyöngyösi Kalendárium, 2020. 31. évfolyam. Felelős szerkesztő: Juhász Marianna. 29-31.

Vendriczki Róbert: *Vietnamból jelentjük – két magyar hírszerző visszaemlékezései* (recenzió); KRE-DIt 2023/1. 2023. június 26. Szerkesztette: Segesdi Gergő.

<http://www.kre-dit.hu/tortenelemtudomany/vendriczki-robert-vietnambol-jelentjuk-ket-magyar-hirszerzo-visszaemlekezesei-recenzio/>

Vendriczki Róbert: *A Mindszenty-történet újabb fejezete – Recenzió*; Újkor.hu; 2020. október 9.

<https://ujkor.hu/content/a-mindszenty-tortenet-ujabb-fejezete-recenzio>

Vendriczki Róbert: *Mindszenty bíboros amerikai menedéke – Az elbeszélte történelem kincsei* (recenzió). Könyvhét online; 2022. május 11.

<https://www.konyv7.hu/magyar/menupontok/felso-menusor/konyv/deak-andras-miklos-mindszenty-biboros-az-elbeszelt-tortenelemben>